

פניני הדרך היומי

לקט פנינים יקרים ונחמדים על סדר הדרך היומי

פסחים עה-פד | פרשת משפטים | גליון מס' 58

דף פא.

לא משום דקסבר ר' יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה כו'- ומבואר מכאן דנחלקו רבנן ורבי יוסי דלכו"ע אמרינן ביום האחרון מקצת יום ככולו, ויכולה לטבול מיד ביום האחרון בשחרית. אלא דאם ראתה אח"כ לר' יוסי אינה סותרת, ולרבנן סותרת למפרע. ולכאורה צ"ב טעמייהו דרבנן, דכיון דלגבי טבילה ס"ל דאמרינן מקצת יום ככולו, מש' דלגבי אם ראתה לית להו מקצת יום ככולו וסותרת, ובמה נחלקו עם ר' יוסי.

וביאר הג"ר אלחנן וסרמן הי"ד בקובץ הערות (ריש סי' י"ט) דיש לחקור בגדר מקצת יום ככולו, אם היינו דסגי במקצת יום, וכאילו הי' כבר כל היום, או דמקצת בעצמו לא די, אלא שמקצת נקי נחשב כאילו הי' כולו נקי. דרבי יוסי כצד הראשון דדי דמקצת היום נקי, וא"כ מה שרואה אח"כ אינה סותרת, משא"כ רבנן ס"ל דמקצתו נקי נחשב כאילו כל היום נקי, וא"כ כל זה אם לא הי' סתירה לזה, ולכן היא יכולה לטבול, אבל אם ראתה סתרה למפרע. ועיי"ש שחקר כעין זה בביאה במקצת דאמרינן דהוי ביאה, אי היינו דסגי בביאה כ"ש, או שנחשב כאילו בא כולו, עיין שם.

ולרבי יוסי השתא דאמר מכאן ולהבא מטמא למת בלבד למעוטי מאי וכו'- בשו"ת מהרש"ם (ח"ח סי' קע"ד) הביא מספר תרשיש שהם שהאריך לדון בדין דם שיצא לבן ונתאדם אם הוא טמא למפרע, והמהרש"ם כתב דמצא בשו"ת מהר"ח או"ז (סס"ז) דמפורש לאסור. ותמה המהרש"ם דלפ"ז הרי משכחת לה גם לרבי יוסי טומאת התהום בזביבה ובנדה, וכגון שיצא ממנה דם לבן, והקריבה קרבן פסח ואח"כ נתאדם ונטמאת למפרע. וע"ש מה שצדד בזה.

דף עט.

ורבא אמר אפילו טמאין נמי עבדי מ"ט דכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל בשר ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר כל היכא דלא קרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל קרינן ביה והבשר כל טהור יאכל בשר- המקדש דוד (סל"ט אות א') הקשה מכאן לשיטת רש"י חולין (קכח א) ולשיטת הר"מ (אבות הטומאה פ"י ה"י) דטומאת טבול יום אינו אלא מדרבנן, דא"כ הרי יכול לטבול את הסכין שנטמא בשרץ, ושוב קרינן ביה מן התורה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, ואיך יותר להקריב בטומאה. וכתב דבירושלמי מצינו דגם בטומאה דרבנן הוי פסח הבא בטומאה.

מוטב יאכל בטומאת בשר בלאו ואל יאכל בשר בטומאת הגוף- כתב בהערות הגרי"ש אלישיב: הנה מבואר בגמ' דהבשר מקבל טומאה מן התורה דהא איכא לאו, ותמה הצ"ח לשיטת הרמב"ם בפ"י מטו"א דהא בעינן הכשר כדי שיהא מקבל טומאה וס"ל דלא מהני ההכשר אלא ע"י הבעלים, וכיון שהקדיש הקרבן הרי ליכא בעלים. (ע"ע קצוה"ח ת"ז סק"א ובהערות חולין ל"ו ע"ב ולעיל כ'). ובפשטות היה צ"ל משום חובת הקודש דמשויא לאוכל, דהא כל מטרת ההכשר מבואר בחולין פ' העור והרוטב קי"ח ע"א (ועמש"ש) דהוא משום תיקון האוכל, והרי חובת הקודש משויא לאוכל אף עצים ואבנים וכ"ש בקדשים דמחוסרי הכשר דאהני חובת הקודש, ואולם בשיטת הרמב"ם משמע דחובת הקודש הוי רק מעלה מדרבנן. ויעו"ש בצל"ח דרצה לומר דשאני אם דבר המכשירו בחבת הקודש הוא עצמו המטמאו וכגון בסוגיין דהא הסכין מקדש את הדם, שבזה חייל קדושת הגוף, דקודם לכן היה רק קדושת פה, ואז חייל נמי הטומאה, ובכה"ג אהני חובת הקודש להכשיר אף מדאורייתא.

כתב החתם סופר (שבת דף קמ:): 'מה שנראה לי שנולד לך זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי ... אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידבר דבירא, והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי.'

דף פא:

מ"מ זה שיך דוקא לענין שלא מעלו בהם אבל לא לענין להפקיע איסור של לא תעשון. ולכא' למד הערוך לנר דלא הפקיע חז"ל עיקר הקדשו אלא דהתירו ליהנות מהקדש (ועי' במל"מ כלי מקדש פ"ח ה"ו).

ותירץ הערוך לנר דלא נאמר אזהרת שורף עצי הקדש רק בשורף עצים שאינם עומדים לשריפה כגון כלים של עץ, אבל בעצי המערכה שעומדים לשרף לא הזהירה התורה כלל לשורפן מצד לא תעשון.

ראש המעמד היה מעמיד את הטמאין על שער המזרח מאי טעמא אמר רב יוסף כדי לביישן. ופרש"י כדי לביישן שלא נזהרו מלטמא, והרי העבודה של מחר היתה מוטלת עליהן, והיה להן לזיהר, עכ"ל. הרי שראש המעמד חייב לבייש את הטמאין שלא נזהרו מלהיטמא, וכעין זה מבואר במסכת מידות (פ"א מ"ב) 'איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר ואבוקות דולקין לפניו, וכל משמר שאינו עומד אומר לו איש הר הבית שלום עליך, ניכר שהוא ישן, חובטו במקלו, ורשות היה לו לשרוף את כסותו והם אומרים מה קול בעזרה קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפים שישן לו על משמרו, יעו"ש. [ובהערות הגרי"ש אלישיב כתב: כדי לביישן. והיינו דהרי כל בית אב אינו עובד במשמרו כ"א יום א' ונמצא דבשנה עובד כל כהן כסדר רק ב' ימים, וא"כ ודאי שכל כהן התכוון ליום זה כראוי עד שהגיע לזמן זה והיה ירא וחרד כדי שיתקבל לרצון, וזה שלא נזהר ונכשל ושכח היכן נמצא יש לביישן].

ויש להעיר שהרי נאמר במסכת סוטה (דף לב ע"ב) שתקנו תפילה בלחש שלא לבייש עוברי עבירה, שהרי לא חלק הכתוב מקום בין חטאת ועולה, ופרש"י (שם ד"ה שהרי) לא קבע לשחיטת חטאת מקום בפני עצמו שלא יבינו שהיא חטאת ומתבייש, יעו"ש. הרי שהתורה רצתה שלא לבייש בעלי עבירה. וכתב בהגהת מהרש"ם ליישב וז"ל: ואולי י"ל שהוא רק לזרוזי נפשיה שיזהרו מעתה, וגם י"ל חילול קדשים חמירא, כמו חטא ע"ז דאמרו שם בסוטה דשרי לבייש... דניכסף כי הכי דלתכפר. וגם נותר מיחשב כפושע... עכ"ל. [וכע"ז מבואר בפ"י ר"ח. עי"ש].

דף פב.

ראש המעמד היה מעמיד את הטמאין בשער המזרח, רבא אמר מפני החשד - חידוש נפלא כתב בשו"ת שבות יעקב (ח"ג מח) ששם נשאל: שמעתי בשם אדמו"ר נר"ו מי שכבתה לו נר חנוכה, אף שקיי"ל כבתה אינו זקוק להם, מ"מ צריך להניח שם על

מיתיבי אי זהו טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום - בשו"ת תורה לשמה (סי' שפ) הוכיח מגמרא זו אודות השאלה הידועה: "אליהו הנביא זכור לטוב שהוא בא ויורד בעוה"ז שמתלבש בגוף, ולומד עם החכמים והולך ובא עמהם כשאר אדם אם יש לו דין מלאך גמור בעת שהוא בעוה"ז ומתלבש בגוף, או דילמא יש לו דין נביא, ונ"מ אם חייב להתפלל וכן בשאר מצות בהיותו בעוה"ז ואם יצטרף למנין קדיש וקדושה".

וכתב על זה: "תשובה, גם בהיותו מלובש בגוף בעוה"ז ויושב עם החכמים ובא עמהם בדמות אדם ממש עכ"ז הוא חשוב מלאך ויש לו דין מלאך גמור בכל העניינים ואינו נכלל עם בני אדם, וראיה לזה ממ"ש בגמרא דפסחים דף פ"א ע"ב ברייתא ערוכה שם איזהו טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום והיא הלכה פסוקה להלכה בהרמב"ם ה' נזירות ע"ש, והנה אליהו הנביא זכור לטוב ודאי הוא מכיר בה, ואם נחשב בכלל בני אדם להיותו מלובש בגוף א"כ בהיותו בעו"ז ליכא טומאת התהום, דהא איכא חד דמכיר בה, אלא ודאי גם בהיותו מלובש בעוה"ז יש לו דין מלאך גמור, ולכן אין ידיעתו והכרתו בזה מעכבת דאינו בכלל בני אדם, יהי רצון זכותו יגן בעדינו אכ"ר. ועי' שו"ת חתם סופר ח"ו סי' צח בזה.

נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה - כתבו התוס' דמותר להשתמש בעצי מערכה משום דלב בכ"ד מתנה עליהן. והקשה החתם סופר (שו"ת יו"ד סי' רס"ז) דהא מ"מ קעברי על לא תעשון כן לה' אלקיכם, וכדאיתא לעיל דהמדליק בעצי הקדש לוקה משום לא תעשון כן. וכתב דמכאן מוכח דאין עוברין על לא תעשון כן לה' אלקיכם רק כשעושה כן בדרך השחתה.

מיהו שוב כתב דיש לדחות ראייה זו ולומר דבהשתמשות בעצי מערכה אתי עשה של שריפת קדשים פסולין ודחי לא תעשה של לא תעשון כן לה' אלקיכם.

מיהו לכא' לפי מש"כ התוס' דלב ב"ד מתנה עליהן, י"ל דאין כאן קדושה כלל ואינו מוזהר עליהן משום לא תעשון כן, וזה לכא' כוונת החת"ס בשו"ת (שם סי' רע"א) ע"ש.

ובאמת שהערוך לנר (מכות כב א) ג"כ תמה דאיך שרפו את הקדשים הפסולין בעצי המערכה והא קעבר על לא תעשון כן לה' אלקיכם, והוסיף דאע"ג שהתוס' כתבו דהיתר משום לב ב"ד מתנה עליהן,

דף פד.

מאי בינייהו? שבירת עצם מבעוד יום איכא בינייהו, למ"ד כשר, הא כשר הוא, למ"ד ראוי לאכילה, השתא לאו בר אכילה הוא- וכתב על כך גליוני הש"ס: יש לעיין אם קרבן הפסח נאכל בתוספת יום טוב. ורבינו יהודה החסיד במסכת ברכות (דף כז ע"א ד"ה דרב צלי) נסתפק בזה, ודעתו נוטה דרשאין לאכול הפסח בתוספת. אולם מסוגיין משמע איפכא, דאי איתא שבזמן שיכולים להוסיף הו"ל ראוי לאכילה, אם כן גם כשלא הוסיף הרי הוא נחשב לראוי, כיון שיכול לקבל עליו תוספת יום טוב ולאכלו, [יעוין זבחים דף צד, דכיון שאי בעי חשוב עליה מיקרי ראוי לקבל טומאה]. ועיי"ש עוד מה שדן בזה.

דף פד:

משחשיכה נמי נייתי גומרתא וניחות עליה וכו' רבא אמר משום הפסד קדשים- ופירש"י שמפסיד המוח ושורפו בידים ומוטב שיפסל מאליו.

בס' נודע בשערים (הובא בחי' הגרז"ר בענגיס ח"ב סי' ס"ז) תמה דאמאי חיישינן בכה"ג להפסד קדשים, והא המוח של העצמות בלא"ה לאיבוד ולשריפה, והא לעיל (כ ב) מובא המשנה בתרומות דחבית של תרומה שנשברה חבית העליונה ותחתיה חולין טמאים, דקאמר ר"י דאם אינו יכול להציל את התרומה בטהרה יטמאנה ביד. ועיי"ש בחי' הגרז"ר מש"כ בזה.

ותירץ בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא א' ח"ג סי' קע"ג) דכיון דכל עיקר דל"ש הפסד קדשים ויכול לשרוף, כיון דבלאו הכי הולך לאיבוד, משום שאינו יכול להוציאו, והרי כל שאתה מתיר לשרוף שוב אינו הולך לאיבוד, ושוב שייך הפסד קדשים. והרי הוא גלגל החוזר ומתהפך כחומר חותם. משא"כ לעיל בפ"ק איירי בתרומה דבין כך הולכת לאיבוד ממילא, מצד אחר, ע"כ ס"ל לר"י דיטמאנה ביד מחמת הכי משא"כ הכא דכל עיקר דאזיל לאיבוד מחמת שאינו עומד לאכילה, וכל שאתה מתירו לשרוף א"כ שוב עומד לאכילה, ושוב שייך הפסד קדשים, וא"כ מוטב שיהי' בשוא"ת ולא יעשה איסור בידים.

האבני נזר (חלק חו"מ סי' ע"ד) כתב ליישב קושיא זו שהקשה לו הגאון בעל חלקת יואב. דחילוק גדול יש בין תרומה לקדשים בזה, דבתרומה חמור יותר לטמאותה מלשרפה, דהרי תוס' בפ"ק נסתפקו לומר די"ל דמה"ת אין שום איסור לשרפה רק לטמאותה, והיינו משום דאיסור לטמא תרומה אינו משום שמפסיד להתרומה, אלא איסור עצמו לטמאות התרומה, עיין שם שהביא ראיות לזה, ולכן

אותו מקום הנותר מנר חנוכה כל זמן שעת הדלקה, וסמך לדבר לא ידעתי, בכך אבקש שיודיעני מאין יצא לו מקור דין זה. והשיב: לכאורה היה נראה לומר כן מסברא ומשום חשדא, וכמו שנאמר במסכת שבת (דף כג ע"א) בחצר שיש לו ב' פתחים צריכה ב' נרות משום חשדא, שלא יאמרו כי היכא דלא הדליק בהא לא אדליק בהא. ואם כן ה"נ איכא למיחש לחשדא. הב"י הקשה בסימן תרע"א על הא חשדא מברכות (דף סא) דבאיכא לבית הכנסת פתחא אחרינא אמרינן בהא עייל ולא חוששים לחשדא. גם החכם צבי (שאלה צא) מקשה מה שואלת הגמ' במסכת שבת מנא תימא דחיישינן לחשדא, ואילו במסכת פסחים דף פב ע"א נאמר בגמ' ראש המעמד היה מעמיד את הטמאין בשער המזרח, רבא אמר מפני החשד, והגמ' לא שואלת מנ"ל? והשיב השבות יעקב היכא דליכא ריעותא לא חיישינן לחשדא, ולעולם דנים את האדם לכף זכות... וכיון דמסיק הש"ס דחצר שיש לה ב' פתחין צריך ב' נרות מפני החשד, שיאמרו מדלא אדליק בהאי פתחא בהך נמי לא הדליק, וקשה למה חוששין לחשד הלא יכולים לדונו לזכות ולומר אף בהא הדליק רק שכבתה, אלא ודאי דאף אם כבתה היה צריך להניח שם על אותו מקום כל זמן שעת הדלקה, ומדלא הניח חיישינן לחשדא שלא הדליק כלל, עכ"ד.

דף פג:

א"ר חסדא לא נצרכא אלא לגיד הנשה- ולכאורה אף דאיכא לאו, הא מ"מ ראוי לאכילה כמ"ש רש"י. וא"כ יבוא עשה דאכילת קדשים וידחה ל"ת. ותי' שאג"א (סי' צ"ו) דעשה שלפני הדיבור לא דחי. כדאי בירושלמי אהא דכתיב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח, ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול ותירצו דאקריבו עומר והדר אכלו והקשה הירושלמי למה לא אכלו מצה מחדש ויבוא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש, ותי' דאין עשה דקודם הדיבור דנאמר בפסח ראשון (אמנם עצם המצוה מבואר גם בפסח שני ונאמר לאחר הדיבור) דוחה ל"ת דאחר הדיבור. (עי' תוס' קידושין ל"ח ע"א ומ"ש בהערות שם וביומא ע"ד ע"ב).

וה"נ גבי גיד הנשה דאע"ג דסיבת האיסור משום המעשה דיעקב אבינו, מ"מ קודם מתן תורה אכתי לא נאסר גיה"נ ורק מסיני, וא"כ כשנאמרה המצוה במצרים ואכלו את הבשר בלילה הזה, היתה המצוה גם על גיה"נ דאכתי לא נאסר, וכיון שאח"כ נאסר שוב לא אמרינן בזה דעדל"ת.

להיפוך להפסיד התרומה כשאנו מטמא י"ל דשרי, ולכן כשסופו לאיבוד שרי להפסידה בידיים.

אבל בקדשים נהפוך הוא, דבסוגיא דר' חנינא סגן הכהנים מבואר דקדשים שהוא פסול מותר לטמאותה, ואילו קדשים שהוא פסול אסור לשורפה, וטעון עיבור צורה, והיינו משום דבקדשים איכא בשריפתה לאו דלא תעשון כן לד' אלקיכם, משא"כ בתרומה. ולכן י"ל דדוקא תרומה דאזלי לאיבוד מותר לשורפה, משא"כ קדשים דחמיר טפי אסור לשורפה אפילו אם הולכת לאיבוד.

ועצם לא תשברו בו - ראוי לציין את דבריו הנפלאים של החינוך (מצוה טז) בשורש מצוה זו וז"ל: 'שלא לשבור עצם מכל עצמות הפסח, שנאמר [שמות י"ב, מ"ו] ועצם לא תשברו בו'. משרשי המצוה, לזכור ניסי מצרים, כמו שכתבנו באחרות. וגם זה גזעו מן השורש הנזכר, שאין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא יאות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים. ועל כן בתחלת בואנו להיות סגולת כל העמים ממלכת כהנים ועם קדוש, ובכל שנה ושנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה. ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושין נקבע בנפשותינו הדבר לעולם. ואל תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר, ולמה זה יצוה אותנו השם יתברך לעשות כל אלה לזכרון אותו הנס, והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו ולא ישכח מפי זרענו, כי לא מחכמה תתפשני על זה, ומחשבת הנער ישיאך לדבר כן. ועתה בני אם בינה שמעה זאת, והטה אזנך ושמע, אלמדך להועיל בתורה ובמצוות. דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו, ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עושה בהם, אם טוב ואם רע, ואפילו רשע גמור בלבבו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום, אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות, ואפילו שלא לשם שמים, מיד ינטה אל הטוב, ובכח מעשיו ימית היצר הרע, כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות. ואפילו אם יהיה אדם צדיק גמור ולבבו ישר ותמים, חפץ בתורה ובמצות, אם אולי יעסק תמיד בדברים של דופי, כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומינהו באומנות רעה, באמת אם כל

עסקו תמיד כל היום באותו אומנות, ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור, כי ידוע הדבר ואמת שכל אדם נפעל כפי פעולותיו, כמו שאמרנו. ועל כן אמרו חכמים זכרונם לברכה [מכות דף ב"ג ע"ב] רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות, כדי להתפיס בהן כל מחשבותינו ולהיות בהן כל עסקינו, להטיב לנו באחריתנו, כי מתוך הפעולות הטובות אנחנו נפעלים להיות טובים וזוכים לחיי עד. ורמזו זכרונם לברכה על זה באמרם [מנחות דף מ"ג ע"ב] כל מי שיש לו מזוזה בפתחו וציצית בבגדו ותפלין בראשו מובטח לו שלא יחטא, לפי שאלו מצות תמידיות ונפעל בהן תמיד. לכן אתה, ראה גם ראה מה מלאכתך ועסקיך כי אחריהם תמשך ואתה לא תמשכם. ואל יבטיחך יצרך לומר, אחרי היות לבי שלם ותמים באמונת אלהים, מה הפסד יש כי אתענג לפעמים בתענוגי אנשים לשבת בשווקים וברחובות, להתלוצץ עם הלצים ולדבר צחות, וכיוצא באלו הדברים שאין מביאין עליהם אשמות וחטאות, הלא גם לי לבב כמוהם, קטני עבה ממתניהם, ומדוע ימשכוני הם אחריהם. אל בני, השמר מפניהם פן תלכד ברשתם, רבים שתו מתוך כך כוס תרעלתם, ואתה את נפשך תציל. ואחר דעתך זה אל יקשה עליך מעתה ריבוי המצוות בענין זכירת ניסי מצרים, שהן עמוד גדול בתורתנו, כי רבות עסקינו בהם נתפעל אל הדבר, כמו שאמרנו עכ"ד"ק.

והיה אומר רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל שהמתנהג כבן תורה אמיתי מקיים ועצם לא תשברו בו. דבטעם מצוה זו כתב "החינוך" שהיות ובני ישראל בני מלכים נכבדי ארץ הם, אין זה מכבודם לשבור עצמות ככלבים. נמצא דאמנם לאו זה ד"עצם לא תשברו בו" אינו שייך אלא בזמן המקדש ובקרבת פסח בלבד, בכל זאת הרי הטעם נוגע לכל השנה כולה. כי אכן תוכנו של האיסור, לבל ילזל אדם בכבוד ה"בן מלך" שבו, והוא תקף בכל עת ובכל שעה. מחובתו של אדם מישראל היא לנהוג בנכבדות כבני מלכים. כך בשכבו ובקומו, כך בשיחו ושיגו, בעמדו ובלכתו, ובכל צעד בחייו. ואם לא נהג כך הרי כהגדרת החינוך הוא "גורר עצמות ככלב".

גליון זה יוצא לאור ע"י 'שיעור הדף היומי' בביהמ"ד אהל תורה רח' הרב יוסף קארו 4 ביתר.

מידי ערב נמסר שיעור בצורה רהוטה ובהירה בשעה 7.00 בערב - שמעו ותחי נפשכם.

כמו"כ מתקיים שיעור 'למאחרי שבת' בביהמ"ד אהל יששכר רח' המגיד מומעזריטש 144 בשעה 10.35 בערב.

ניתן לשמוע את השיעורים בקול הלשון במס' 03-6171111 להקיש *7 ואז קוד *66339* שלוחה 6

ניתן לקבל גליון זה ע"י בקשה למייל: K0504166339@gmail.com

בכתובת זו ניתן לקבל גם את הגליון היוצא ע"י 'בית מדרש גבוה לכהנים' ללימוד הלכות עבודת ביהמ"ק.

ניתן לתרום עבור 'בית מדרש גבוה לכהנים' להכנת הכהנים לעבודת ביהמ"ק << דרך מכשירי נדרים פלוס.